

Голас Радзімы

23 лістапада 1978 г.
№ 47 (1565)

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Год выдання 23-і
Цана 2 кап.

Узоры каваных рашотак на балконах, што не паўтараюцца на працягу ўсёй вуліцы, гонкія шпілі касцёлаў — помнікаў даўніны, карпусы магутных прадпрыемстваў і новыя мікрараёны ствараюць архітэктурны партрэт сучаснага Гродна. Фотарэпартаж пра горад-юбіляр глядзіце на 5-й стар.

У К А З

Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР

Аб узнагароджанні горада Гродна ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга

За вялікія поспехі, дасягнутыя працоўнымі горада ў гаспадарчым і культурным будаўніцтве, і ў сувязі з

850-годдзем з часу заснавання ўзнагародзіць горад Гродна ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
Л. БРЭЖНЕВ.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ГЕАРГАДЗЕ.

Масква, Крэмль.
25 верасня 1978 г.

КРАІНА СЛАВІЦЬ ГЕРОЯЎ КОСМАСУ

Напярэдадні 61-й гадавіны Вялікага Кастрычніка завяршыўся пілотажы палёт арбітальнага навукова-даследчага комплексу «Салют-6» — «Саюз».

15 лістапада ў Крамлі Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Л. І. Брэжнеў уручыў Уладзіміру Кавалёнку і Аляксандру Іванчэнкаву высокія ўзнагароды Савета Саюза — ордэны Леніна і медалі «Залатая Зорка» Герояў Савета Саюза, а Іванчэнкаву таксама і знак «Лётчык-касманauta СССР».

Пры ўручэнні ўзнагарод выступіў таварыш Л. І. Брэжнеў. Ён сказаў:

— Паспяховае правядзенне самага працяглага ў гісторыі касмічнага палёту — палёту слаўтага на ўвесь свет комплексу «Салют-6» — «Саюз» — гэта велізарная перамога савецкай навукі і тэхнікі, ведаў і ўмення, волі і гераізму савецкіх людзей.

Сто сорок дзён і начэй жылі і працавалі ў космасе два савецкія чалавекі, два камуністы — Уладзімір Кавалёнак і Аляксандр Іванчэнкаў. 108 мінут Юрыя Гагарына і 140 сутак Кавалёнка і Іванчэнкава... А менш жа як дваццаць гадоў прайшло паміж гэтымі палётамі! Шчыра кажучы, на заранку касмічнай эры цяжка было і марыць аб такім імклівым развіцці касманautaўткі.

Жыць доўга ў космасе, у такіх незвычай-

ных умовах — подзвіг. Працаваць у космасе, прычым працаваць з такой аддачай, як таварышы Кавалёнак і Іванчэнкаў, — подзвіг удвая. Чым толькі не давалася ім займацца! І металургамі яны былі, і астраномамі, і геофізікамі, і біёлагамі — яны паказалі сябе выдатнымі спецыялістамі ў розных галінах навукі, тэхнікі і народнай гаспадаркі. Такая ўжо прафесія ў касманautaўт — іх праца служыць прагрэсу чалавецтва ў самых розных сферах.

Здавалася б, далёка ад дому, ад Радзімы, ад зямлі працавалі нашы касманautaўты, але кожную мінуту палёту побач з імі былі ўсе савецкія людзі, народы брацкіх краін сацыялізму. Таварышы Кавалёнак і Іванчэнкаў са сваімі касмічнымі пабрацімамі з Польскай Народнай Рэспублікі і Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі выканалі вялікую праграму навуковых даследаванняў і эксперыментаў. Так зноў на практыцы праявілася мацнеючая салідарнасць краін сацыялістычнай адружэннасці, наша пастаянна растуцае супрацоўніцтва.

Прымаючы ўзнагароды, У. Кавалёнак і А. Іванчэнкаў выказалі шчырую падзяку за высокую ацэнку іх працы.

НА ЗДЫМКУ: у час уручэння ў Крамлі высокіх узнагарод касманautaўтам.

НАТАТКІ КАМЕНТАРА

ДАЖЫНКИ, ДАКОПКИ...

Словы гэтыя, напэўна, не толькі зразумелыя, але і родныя, блізкія многім нашым землякам, якія помняць сялянскую працу на бацькаўшчыне. Зкаць апошні сноп збжыны, выбраць з зямлі апошні кош бульбы — значыць закончыць нялёгкую, але прыемную работу. Спраўды, цэлы год жыве чалавек турботамі: арэ ніву, рыхтуе ўгнаенне і насенне, сее, даглядае збжыну дзеля адной мэты — вырасціць багаты ўраджай. А калі ўраджай паспеў, калі ён гатовы, тады зразумела жаданне як мага хутчэй і лепш убраць яго. Бо набліжаецца восень, а з ёю — дажджы, халады; праяваў — і снег застане. У нядабрых людзей часам так і бывае.

Але вось на дварэ сярэдзіна лістапада, а снегу ў Беларусі яшчэ не бачылі — ён усё яшчэ недзе кружыцца ў паветры, у шэрых хмарах. І мароз «пачакаў». А ў палях — пуста і чыста. Нічога не страчана, не змарнавана. Толькі чорныя абшары палеткаў, узараных на зябліва (2 мільёны 320 тысяч гектараў), надаюць цяпер сельскаму пейзажу аднастайнасць.

Можна, надвор'е дапамагло працаўнікам палёў справіцца з уборкай ураджая? Акурат наадварот. Яно «падабрэла» толькі недзе ў сярэдзіне кастрычніка, але к таму часу ў палях ужо мала што засталася. Выручыла хлебарабаў настойлівасць, арганізаванасць.

Мы ўжо расказвалі, як сёлета ў Беларусі ўбіралі збжыну і бульбу (глядзіце «Голас Радзімы» №№ 34 і 40). Калі спраўлены дажынкi і дакопкi, а плён працы людской — у надзейных сховішчах, калі ўсё канчаткова ўлічана і падраха-

вана, то можна канкрэтна сказаць і аб выніках.

У Цэнтральным статыстычным упраўленні БССР паведамлілі: збжжавых і зернебабовых сёлета намалочана ў сярэднім 26,3 цэнтнера з гектара — на 2,9 цэнтнера больш леташняга. Усе вобласці далі прырост ураджайнасці, але найвышэйшы ён у Мінскай — 4,1 цэнтнера, а самы лепшы ўраджай сабралі ў Гродзенскай — 29,6 цэнтнера. Такія паказчыкі ў калгасах і саўгасах атрыманы ўпершыню. Але ішлі да іх мэтанакіравана, з году ў год аснашчаючы сельскую гаспадарку ўсім неабходным.

На палях працуе найноўшая тэхніка, усё больш уносіцца ў глебу ўгнаенняў, высяваюцца высокаўраджайныя сарты, у лепшыя тэрміны выконваюцца палявыя работы. Шырэй ужываюцца сучасныя сродкі барацьбы са шкоднікамі і пустазеллем... Словам, ажыццяўляецца цэлы комплекс арганізацыйных і агра-тэхнічных мерапрыемстваў. Варта яшчэ дадаць, што беларускія сяляне цяпер амаль нічога не робяць, не параіўшыся з навукай. А можна і так сказаць: навука актыўна прапануе сельскім працаўнікам свае паслугі. Такое сустрэчнае супрацоўніцтва і дае багаты плён.

Добры прырост атрыманы сёлета і па ўраджайнасці бульбы. Яе накапалі 184 цэнтнеры з гектара, а летась было 144 цэнтнеры. Амаль усе выкапаныя плошчы пераараны, што дало магчымасць дадаткова сабраць з гектара 8,4 цэнтнера клубняў. 59 працэнтаў бульбы ўбрана камбайнамі, а астатняя выворвалася трактарнымі капалкамі. Выручыла тэхніка і на льяных палетках. Камбайнамі,

напрыклад, сёлета выцераблена 163 тысячы гектараў ільну.

Прывадзём яшчэ некалькі лічбаў. У рэспубліцы ўбрана 52 тысячы гектараў цукровых буракоў на фабрычныя мэты, 130 тысяч гектараў — кармавых караняплодаў, 26 тысяч гектараў — гародніны, абмалочана 150 тысяч гектараў насеннікаў шматгадовых траў. І ўсё гэта адначасова з іншымі работамі: сяўбой азімых, нарыхтоўкай кармоў, узорваннем зябліва. Нездарма ў нас кажуць: як прыйдзе восень, то работ во сем.

Вядома, адным сельскім працаўнікам з усім гэтым справіцца было б нялёгка. Калі ў нашай краіне лічаць, што далейшае развіццё сельскай гаспадаркі — справа ўсенародная, то тым больш можна сцвярджаць, што літаральна кожнага датычыцца ўборка ўраджая. У калгасы і саўгасы вызджалі тысячы гараджан — рабочыя, служачыя, студэнты, навучэнцы тэхнікумаў, вучылішчаў, школ. Для перавозкі ўраджая дадаткова было выдзелена шмат аўтамашын, трактараў.

За ходам уборкі сачылі... нават касманautaўты. Калі камбайнер калгаса «Кастрычнік» Веткаўскага раёна Георгій Катляроў намалаціў на сёлетнім жніве 2 тысячы тон збжжы, а з пачатку пяцігодкі — 5 250 тон, яго павіншаваў з вялікай працоўнай тэрамогай генерал-маёр авіяцыі, двойчы Герой Савета Саюза Пётр Клімук, назваўшы гэта дасягненне спраўды касмічным рэкордам.

Так становяцца ў адзін рад, выяўляючы глыбокі сэнс любой працы ў Краіне Саветаў, вахта касмічная і вахта зямная, хлебарабская.

Мікалай ВАСІЛЕУСкі.

АБ МУЖНАСЦІ ЦАЛІННІКАЎ

«Ёсць хлеб — будзе і песня... Нездарма так гаворыцца. Хлеб заўсёды быў важнейшым прадуктам, меркай усіх каштоўнасцей. І ў наш век вялікіх навукова-тэхнічных дасягненняў ён складае першааснову жыцця народаў. Людзі вырваліся ў космас, пакараюць рэкі, моры, акіяны, здабываюць нафту і газ у глыбінях зямлі, авалодалі энергіяй атама, а хлеб застаецца хлебам.

Асабліва шануюныя, святыя адносіны да хлеба ўласцівы грамадзянам краіны з каласамі ў гербе. Магу сказаць, што змоладу яны вядомыя і мне».

Так пачынаецца новы твор Леаніда Ільіча Брэжнева «Цаліна», які апублікаваны ў нашай краіне. Ён прысвечаны працоўнаму подзвігу, здзейсненаму партыяй і народам на асваенні цалінных зямель Казахстана. У 1954—1956 гадах аўтар сам быў удзельнікам пераўтварэння казахстанскіх стэпаў і цяпер у сваіх успамінах у яркай вобразнай форме ўзнаўляе подзвіг соцень тысяч камуністаў, патрыятаў-цаліннікаў, паказвае, з якой настойлівасцю, самаахвярнасцю, мужнасцю абжывалі савецкія людзі гэты багаты край.

Успаміны Л. І. Брэжнева выклікалі вялікую цікавасць у савецкіх чытачоў.

ПАДЗЕІ ● ЛЮДЗІ ● ФАКТЫ

БЮСТ НА РАДЗІМЕ ВУЧОНАГА

Бюст тройчы Героя Сацыялістычнай Працы, выдатнага савецкага вучонага Якава Зяльдовіча адкрыты на яго радзіме — у Мінску, перад Інстытутам тэхнічнай кібернетыкі АН БССР.

З імем і ідэямі акадэміка Я. Зяльдовіча і іншых выдатных дзеячаў айчынай навукі звязана стварэнне раду школ сучаснай фізікі. Лаўрэат Ленінскай і чатырох Дзяржаўных прэмій СССР, ён з'яўляецца адным з заснавальнікаў тэорыі гарэння, дэтанавання і ударных хваляў, аўтарам фундаментальных работ па фізічнай хіміі, астрафізіцы, тэорыі элементарных часцінак, ядзернай фізіцы.

Акадэмік Я. Зяльдовіч, які прыбыў у Мінск па запрашэнню АН БССР, быў прыняты кандыдатам у члены Палітбюро ЦК КПСС, першым сакратаром ЦК Кампартыі Беларусі П. Машаравым.

«БУСЕЛ» НАБІРАЕ СІЛУ

Лепшаму брыгадзіру падшэфнага калгаса «Кастрычнік» Клецкага раёна Л. Башынскай работнікі Мінскага мотавелазавода перадалі на ўрачыстым мітынгі юбілейны матацыкл.

Трохмільённая машына з эмблемай бусла — чатырнаццацятая мадэль прадпрыемства. У адрозненне ад сваіх папярэднікаў яна мае электронную сістэму запалвання, іншыя ўдасканаленні, што павышаюць камфортнасць і бяспеку вадзіцеля. Больш як у два разы ўзраста магутнасць рухавіка, павялічылася скорасць. Пры гэтым агульная вага машыны значна зніжана. Сваёй непаправавальнасцю, лёгкасцю і высокай праходнасцю матацыкл заваяваў асаблівую папулярнасць у

сельскіх жыхароў краіны.

Дарожныя машыны з мінскай маркай экспартуюцца ў дзесяткі дзяржаў.

ЦЭГЛА ЛЮБОГА КОЛЕРУ

Незвычайную цэглу пачалі выпускаць майстры Аршанскага камбіната сілікатных вырабаў. Вонкавая паверхня яе афарбавана ў мяккі светла-карычневый колер. З новага дэкаратыўнага матэрыялу муляры сплятуць узоры арнаментальныя, якія нададуць жыллю будынкам сваясаблівасць і арыгінальнасць.

Тэхналогія, распрацаваная супрацоўнікамі Мінскага навукова-даследчага інстытута будаўнічых матэрыялаў, дазваляе афарбоўваць цэглу практычна ў любы колер і вырабляць яе 5 мільёнаў штук у год.

У наступным годзе магутная лінія па плазменнай апрацоўцы вонкавай паверхні цэглы будзе перададзена Мінскаму камбінату сілікатных вырабаў.

СВІСЛАЧ АПРАНАЕЦЦА У ГРАНІТ

Непазвальна змянілася за апошнія гады рака Свіслач у межах Мінска. Пасля ўступлення ў строй Вілейска-Мінскай воднай сістэмы рака стала больш паўнаводнай, чысцейшай. Берагі Свіслачы апрабуюцца ў граніт.

Непадалёку ад плаціны Камсамольскага возера пабудаван спартыўны комплекс «Дынама». Тут жа растуць паверхні алімпійскай гасцініцы «Беларусь». Некалькі год назад пачалося прадаўжэнне набярэжнай, якая ў цэнтры горада сфарміравалася ў пяцідзсятыя гады. Тэрыторыя горада ўздоўж ракі добраўпарадкаваецца.

Бабруйска завод па вытворчасці машын для ўгнаенняў пачаў серыйны выпуск новага раскідвальніка ПРТ-16. Агрэгат умяшчае на сваёй платформе 16 тон арганікі і раскідвае яе раўнамерна 5—6-метровай паласой. Ужо сёлета прадпрыемства адправіць земляробам 500 такіх агрэгатаў.

НА ЗДЫМКУ: на адгрузачнай пляцоўцы завода першая партыя новых раскідвальнікаў.

ПАДЗЕІ ● ЛЮДЗІ ● ФАКТЫ

СТАГОДДЗІ БАРАЦЬБЫ І ПРАЦЫ

Восем з палавінай стагоддзяў стаіць на берагах Нёмана горад Гродна. Шмат слаўных старонак у яго гісторыі. Важкі ўклад яго працаўнікоў у будаўніцтва сацыялізму і камунізму ў нашай краіне. Выдатных поспехаў дабіваюцца яны ва ўсенароднай барацьбе за ажыццяўленне велічэйшага сацыяльна-эканамічнай праграмы, выпрацаванай XXV з'ездам КПСС, за выкананне планаў дзесятай пяцігодкі, дастойнымі справамі і здзяйснення-

мі рыхтуюцца сустрэць 60-годдзе БССР і Кампартыі Беларусі.

Савецкая Радзіма ўдастоіла Гродна высокага знака працоўнай доблесці. За вялікія поспехі, дасягнутыя працоўнымі ў гаспадарчым і культурным будаўніцтве, і ў сувязі з 850-годдзем горада ўзнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

У пачатку лістапада ў Гродна адбыліся ўрачыстасці, прысвечаныя 850-годдзю горада і ўручэн-

ню яму высокай узнагароды. У іх прынялі ўдзел перадавікі і наватары вытворчасці, ветэраны вайны і працы, дзеячы навукі і культуры, воіны Савецкай Арміі, шматлікія госці.

Першы сакратар ЦК КПБ Пётр Машэраў пад бурныя апладысменты ўручыў прадаўнікам працоўных горада Гродна ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга і выступіў з прамовай.

Ніжэй змяшчам прамову П. Машэрава (у скарачэнні).

Прамова таварыша П. МАШЭРАВА

З пачуццём глыбокага душэўнага хвалявання, акрыляючай радасці і ўзвышанай савецкай гордасці ўспрынялі працоўныя нашай рэспублікі натхняючую вестку аб узнагароджанні Гродна — аднаго са старэйшых гарадоў на заходнім паграніччы Савецкай Радзімы — высокай урадавай узнагародай — ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

У гэтым урачыстым акце праявіліся ўсенароднае прызнанне выдатных заслуг усіх пакаленняў грамадзян вашага горада ў рэвалюцыйнай барацьбе, у сацыялістычным і камуністычным будаўніцтве, высокая ацэнка ўкладу яго працаўнікоў ва ўмацаванне магутнасці Краіны Саветаў, выдатных поспехаў у выкананні рашэнняў XXV з'езда КПСС, заданых дзесятай пяцігодкі, з якімі гродзенцы ідуць насустрач 60-годдзю Беларусі і Кампартыі рэспублікі.

Як гаварыў таварыш Л. І. Брэжнеў пры ўручэнні Мінску ордэна Леніна і медаля «Залатая Зорка», узнагароды гарадам — гэта вядома ж узнагароды людзям, узнагароды тым, хто іх стварае і абараняе, узнімае з руін, добраўпарадкоўвае і пераўтварае. Знак узнагароды, якога ўдасцеіны Гродна, — гэта ўдзячнасць Радзімы ўсім тым, хто ў барацьбе і працы ствараў яго рэвалюцыйную славу, хто не схіліў галаву перад ворагам і грудзямі стаў на абарону заваёў Кастрычніка ў грозныя гады Вялікай Айчыннай вайны, хто самаадданай работай на заводах, фабрыках і будоўлях, у лабараторыях і канструктарскіх бюро, на ніве народнай асветы і аховы здароўя, ва ўстановах навукі і культуры, у сферы быту штодзённа і штогадзінна ўсталёўвае добрае імя горада-працаўніка.

Мне дастаўляе вялікую радасць і асаблівае душэўнае задавальненне выканаць прыемнае даручэнне — перадаць усім грамадзянам слаўнага горада Гродна ад Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыша Леаніда Ільіча Брэжнева гарачае прывітанне і сардэчныя віншаванні з высокай узнагародай Айчыны.

Дазвольце таксама ад імя Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі, Прэзідыума Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў рэспублікі, ад імя ўсяго беларускага народа сардэчна павіншаваць вас з гэтай сапраўды выдатнай падзеяй у шматвяковай гісторыі Гродна, у вашым жыцці, дарагія таварышы гродзенцы, і пажадаць вам, усім працаўнікам чужоўнага Прыёмнага краю новых здзяйсненняў у імя далейшага прымажэння славы вашага горада, у імя перамогі камунізму ў нашай краіне.

Гарады, як і людзі, маюць свае біяграфіі, у якіх чырвоным радком праходзяць памятнае падзеі і незабыўныя веі. Амаль дзевяцівяковая біяграфія Гродна паўстае перад намі як уражальны летапіс барацьбы яго працаўнікоў супраць іншаземных захопнікаў, усіх форм прыгнечання, за свабоду і шчасце, за жыццёўладкаванне на аснове роўнасці і справядлівасці, за перамогу Савецкай улады і ўз'яднанне заходняй часткі Беларусі ў адзінай сацыялістычнай дзяржаве, як летапіс працы і стварэння. У ім шмат яркіх, незабыўных у памяці пакаленняў старонак, якія раскажваюць аб доблесці і гераізме, аб рэвалюцыйнай стойкасці і працоўным падвизніцтве.

Узнікнуўшы як важны бастыён на заходніх рубяжах старажытнарускай дзяржавы, Гродна ўсім сваім жыццём цягнуўся чынам звязаным з гісторыяй нашай Радзімы. Тут знаходзілі жывое ўспрыняцце і гарачы водгук свабодалюбівых думкі розных эпох. Людзі працы вялі непрымірымую барацьбу супраць эксплуатацыі і прыгнечання. На гродзеншчыне выдатны сын беларускага народа Кастусь Каліноўскі, светлагляд якога фарміраваўся пад вызначальным уплывам вялікіх рускіх рэвалюцыйных дэмакратаў А. Герцена, М. Чарнышэўскага, М. Дабралюбава, узняў сцяг сялянскага паўстання. Сярод саратнікаў Каліноўскага быў і Валерый Урублеўскі — горды сын гродзенскай зямлі, пазней генерал Парыжскай камуны, удзельнік Інтэрнацыянала, друг і саратнік К. Маркса і Ф. Энгельса, які да канца захаваў вернасць ідэям сацыялізму.

Кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК КПБ сцяга горада Гродна. Фота А. ПЕРАХОДА.

Тут, у горадзе над Нёманам, у ліку першых у Беларусі нарадзіліся марксісцкія гурткі і арганізацыі камуністаў-ленінцаў, якія пад кіраўніцтвам бальшавіцкага ЦК нашай партыі вялі велізарную, вельмі плённую работу па палітычнаму выхаванню, класавай загартоўцы рабочых Гродна, па падрыхтоўцы іх да перамаганосных бітваў Вялікага Кастрычніка.

Польмя барацьбы супраць сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту бушавала тут і ў гады, калі Гродна, як і ўся Заходняя Беларусь, адарваная ад сваёй маці-Радзімы, часова аказалася пад уладай капіталу. Ваша зямля азорана поўным рэвалюцыйнага гарэння і камуністычнай страціці жыццём Сяргея Осіпавіча Прытыцкага — высакароднейшага з высакародных, храбрэйшага з храбрых рыцараў рэвалюцыйнай барацьбы ў Заходняй Беларусі, чалавека магутнай сілы волі і здзіўляючай бясстрашнасці, які стаў затым вядомым партыйным і дзяржаўным дзеячам нашай краіны. Тут ва ўмовах жорсткага буржуазна-памешчыцкага ладу сотні і тысячы адважных барацьбітоў, такіх, як Мікалай Дворнікаў, Павел Жалезняковіч, Мікалай Архэва і многія, многія іншыя, беззапаветна змагаліся за перамогу камуністычных ідэяў.

Святам вызвалення стала памятная восень 1939 года, калі і ў гэтыя краі прышла сацыялістычная навізна. Пад кіраўніцтвам партыі Леніна, па ланіскіх заветах, з дапамогай усіх брацкіх рэспублік пачалася тут грандыёзнае эпапей пераўтварэння ўсяго ўкладу жыцця. Магутным пафасам вызвалення працы, небывалым росквітам яркіх талентаў і здольнасцей разгарнуліся разнавольныя сацыялізмам творчыя сілы народа.

Калі ж над краінай нависла грозная небяспека і нашэсце гітлераўскіх ордэў перапыніла нашу стваральную працу, усе савецкія людзі ад малага да вялікага ўзяліся на связчэнную барацьбу з каварным і злосным ворагам. У адзіным страі гераічнага савецкага народа былі непакораная Беларусь, працоўныя Гродзеншчыны. Тысячы слаўных сыноў і дачок вашага горада і вобласці ў баях з фашысцкімі акупантамі праявілі бясспрыкладную мужнасць, жалезную сілу волі і высакароднасць душы. Вы можаце па праву ганарыцца тым, што ў плеяду выдатных савецкіх палкаводцаў і стратэгаў назаўсёды ўпісаны імяны і ўраджэнцаў вашага горада і краю: Маршала Савецкага Саюза Васіля Сакалоўскага, генерала арміі Аляксея Антонова — начальніка Генеральнага штаба Савецкіх Узброеных Сіл часоў вайны.

Як і па ўсёй рэспубліцы, у горадзе над Нёманам і вакол яго гарэла польмя народнай вайны супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Партызанамі і падпольшчыкамі Гродна і вобласці былі знішчаны дзесяткі тысяч нямецкіх сал-

дат і афіцэраў, сотні аўтамашын, танкаў, узарваны тысячы эшалонаў з жывой сілай і тэхнікай ворага. Легендарныя справы партызан і падпольшчыкаў Гродзеншчыны, як і ўсёй акупіраванай часткі краіны, назаўсёды ўвайшлі ў гісторыю як сімвал непахіснай мужнасці і стойкасці савецкага народа, як узор бязмежнай вернасці яго рэвалюцыйнаму сцягу Кастрычніка.

У час урачыстасці мы з найглыбейшай удзячнасцю, сапраўды сыноўскай любоўю і павагай называем імяны партызанскіх камандзіраў вашага краю: першага сакратара падпольнага абкома КПБ Васіля Самуціна, Герояў Савецкага Саюза Уладзіміра Царука, Фёдера Маркава, Фёдера Сінічкіна, слаўных партызанскіх важакоў Піліпа Капусты, Сцяпана Шупені, усенародна віншуем падпольшчыкаў Гродна, Скідала, Ліды, усіх тых, хто з беззапаветным гераізмам і мужнасцю змагаўся за свабоду і шчасце нашай сацыялістычнай Айчыны.

Слава героям, загінуўшым і жывым, чый неўміручы подзвіг у імя Радзімы, у імя перамогі камунізму на веки застаецца ў памяці народнай!

Эстафету вялікіх здзяйсненняў многіх пакаленняў гродзенцаў дастойна працягвае сёння рабочы клас і народная інтэлігенцыя вашага горада. Пасляваенныя гады сталі перыядам небывалага росквіту Гродна. Тут па сутнасці вырас новы сацыялістычны горад з сучаснымі прадпрыемствамі, навучальнымі ўстановамі, ўстановамі навукі і культуры. Многія патрэбныя народу выработы і тавары вызначаюць цяпер індустрыяльнае аблічча Гродна, яго растуць ўклад у эканоміку рэспублікі і краіны.

Сёлетні год для нас — гэта год хваляючых і радасных клопатаў, звязаных з тым, каб дастойна, новымі поспехамі і дасягненнямі адзначыць эпапейную дату ў гісторыі нашага народа — шасцідзесяцігадовы юбілей БССР і Кампартыі Беларусі. Нас радуюць высокія тэмпы і нарастаючыя з году ў год аб'ёмы выпуску прамысловай прадукцыі, няўхільнае павышэнне якасці, дабротнасці вырабаў нашых заводаў і фабрык. Паводле папярэдніх даных, за дзесяць месяцаў гэтага года прырост вытворчасці ў індустрыі ў параўнанні з адпаведным перыядам мінулага года склаў 7,7 працэнта пры гадавым плане 6,1. Прадукцыйнасць працы ўзрастае на 5 працэнтаў. Пасляхова выконваюцца заданні па раду іншых важных паказчыкаў, якія характэрныя ступень эфектыўнасці вытворчасці, якасці прадукцыі, узровень усяго гаспадарання.

Есць поўная ўпэўненасць, што ў цэлым за тры гады пяцігодкі прырост прамысловай вытворчасці складзе не менш чым 24,9 працэнта замест 21,7 — па плане, прадукцыйнасць працы павысідца на 16,6 працэнта, гэта значыць даны паказчык будзе адпавядаць планаваму

ўзроўню, устаноўленаму на гэты перыяд.

Важкія вынікі дасягнуты ў сельскай гаспадарцы рэспублікі. Калектывы калгасаў і саўгасаў зрабілі нямала па практычнай рэалізацыі рашэнняў XXV з'езда КПСС, ліпеньскага (1978 г.) Пленума ЦК КПСС. У гэтым годзе з кожнага ўбранага гектара атрымана ў сярэднім па 26,3 цэнтнера збожжавых і зернебабовых. Буйны крок наперад зрабілі нашы бульбаводы, якія сабралі ў сярэднім па 184 цэнтнеры клубняў з гектара. Узрасло пагалоўе жывёлы і птушкі, а таксама вытворчасць мяса і малака.

Вельмі прыкметны, я б сказаў, важкі ўклад у выкананне рэспублікай сацыялістычных абавязанстваў уносяць працаўнікі Гродна і ўсёй вашай вобласці. Справай адказваючы на заклік партыі ўсямерна павышаць эфектыўнасць і якасць, працаўнікі прамысловасці дэ-тэрмінова, яшчэ ў верасні, выканалі заданні трох гадоў пяцігодкі па тэмпах росту вытворчасці і прадукцыйнасці працы. Толькі ў гэтым годзе прадпрыемствы вобласці далі звышпланавы прадукцыі больш чым на 30 мільёнаў рублёў. Выпуск вырабаў вышэйшай катэгорыі якасці за тры гады пяцігодкі павысідца.

Сёння мы маем права сардэчна павіншаваць з выдатным поспехам сельскіх працаўнікоў Гродзеншчыны. Яны сапраўды папрацавалі на славу і атрымалі самы высокі ў рэспубліцы ўраджай збожжавых і зернебабовых — па 29,6 цэнтнера з кожнага гектара ўбранага плошчы. Менш чым за пяць гадоў у вобласці падвоены валавы збор збожжа, істотна павялічана вытворчасць бульбы, буракоў, іншых прадуктаў земляробства. Па прадуктыўнасці жывёлагадоўлі гродзенцы таксама ўстойліва трымаюць першае месца ў рэспубліцы.

Вашы поспехі найлепшым чынам увабляюць велізарную стваральную сілу самаадданай, натхнёнай працы рабочых, інжынерна-тэхнічных работнікаў і служачых, іх вопыт, веды і невычарпальную энергію. Іменна гэтыя якасці, прасякнутыя гарачым імкненнем прымножыць дасягненні Савецкай дзяржавы, умацаваць яе магутнасць, нараджаюць працоўны энтузіязм, вылучаюць сапраўдных герояў працы. Звыш пяці з палавінай тысяч рабочых горада ўжо выканалі заданні трох гадоў, амаль 500 перадавікоў — заданні чатырох гадоў, а больш як сто чалавек ужо завяршылі пяцігодку ў цэлым. У ліку твораўцаў працоўнай славы вашага горада, якія на цэлыя гады апыраджаюць рабочы час, Ева Баран і Эла Станкевіч — працаўніцы з абутковага аб'яднання «Нёман», Марыя Якімовіч і Ніна Казлова — з завода «Электрапрыбор», Вера Грыніна — з фабрыкі пальчаткавых вырабаў і многія іншыя.

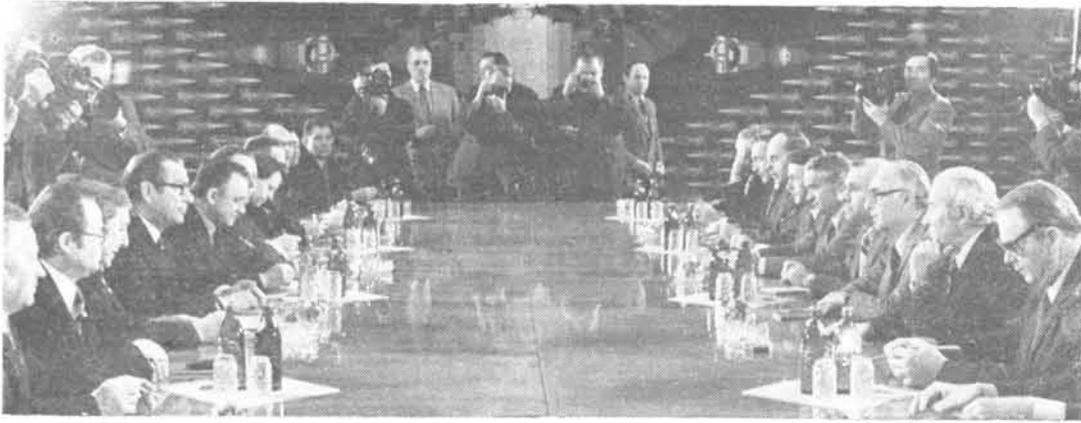
У працоўных калектывах намаганнямі партыйных арганізацый выхавана нямала выдатных перадавікоў і наватараў вытворчасці, людзей з гарачымі сэрцамі, беззапаветна адданых вытворчай справе. Усеагульнай пашанай і павагай карыстаюцца Героі Сацыялістычнай Працы Генадзій Калабук, Міхаіл Купа, Іван Салей, Уладзімір Піскун, Уладзімір Мірончык, Марыя Абабківа, ініцыятар руху за выкананне пяцігодкі ў тры гады работніца швейнай фабрыкі Галіна Хаванская і многія іншыя.

Складаючы сапраўдную гвардыю пяцігодкі, ударнікі камуністычнай працы творчымі адносінамі да справы, наватарскім пошукам паказваюць узоры служэння Радзіме, дэманструюць непераўзідзеную сілу духу і прыгажосць здзяйсненняў савецкага чалавека.

Дазвольце выказаць упэўненасць у тым, што рабочыя, інтэлігенцыя, усе працоўныя Гродна — горада працоўнай і ратнай славы, горада сівай старадаўнасці і трыумфуючай маладосці — будучы і ў далейшым радаваць рэспубліку і краіну сваёй мэтанакіраванасцю, самаадданай і высокапрадукцыйнай працай на карысць нашай Айчыны.

[Прамова таварыша П. Машэрава была выслухана з вялікай увагай і неаднаразова перапынялася бурнымі працяглымі апладысментамі.]

АМЕРЫКАНСКІЯ СЕНАТАРЫ Ў МІНСКУ

Знаходжанне дэлегацыі сената ЗША ў Беларусі. НА ЗДЫМКАХ: у час гутаркі ў Цэнтральным Камітэце Камуністычнай партыі Беларусі; дэлегацыя сената ЗША на мемарыяльным комплексе Хатынь.

Фота А. НИКАЛАЕВА і В. ХРЫСТАФОРОВА.

Што? * Як? * Чаму?

Маладога амерыканца, які прыехаў у турысцкай групе суайчыннікаў-беларусаў у Савецкі Саюз, напачатку здзівіла: чаму так часта мы гаворым пра Вялікую Айчынную вайну? У нас свайго падарожжа, у Беларусі, ён прызнаўся: «Здаецца, нарэшце, я зразумеў, што такое вайна...» Яшчэ адзін чалавек адтуль зразумеў перажытую нам трагедыю. Але для тысяч іншых, што не чулі журботна-паперадальнага зводу Хатыні, мы хацелі б растлумачыць, чаму ў Савецкай краіне

ЛЮДЗІ НЕ ЗАБЫЛІСЯ ПРА ВАЙНУ

Злучаныя Штаты Амерыкі—наш саюзнік па антыгітлераўскай кааліцыі — страцілі ў другой сусветнай вайне 450 тысяч чалавек. Савецкі Саюз — 20 мільёнаў...

Нашу зямлю дратаваў бот акупанта. На нашы гарады сыпаліся бомбы, голод браў за горла. Нашы вёскі жывымі гарэлі ў агні. Фактычна ўдзельнікам вайны быў кожны — і салдат на фронце, і нядужы дзядуля ў асірацелай хаце.

Для жыхара Злучаных Штатаў Амерыкі вайна была далёка ад яго парога, недзе там, у Еўропе. На амерыканскую зямлю не ўпала ні адна бомба.

Можа, у гэтым поглядзе на вайну як на вялікае людское гора мы знойдзем адказ на ўзнятае пытанне? Напэўна, так, бо амаль у кожнай хаце беларуса вайна пакінула свой крываваы след, мы бачылі яе ў твар. У Беларусі, у прыватнасці, загінуў кожны чацвёрты. Нагадаем гэтую трагічную лічбу для тых, хто мяркуе, нібыта ў Савецкім Саюзе тэма мінулавай вайны выкарыстоўваецца ў прапагандысцкіх мэтах.

Але пра вайну мы ўспамінаем не толькі з дзяржаўнай трыбуны. За тых, хто адужае фашысцкага звера, мы ўзнямаем тосты за бяспедным сталом. Маладыя з Палаца шлюбавы свае першыя крокі накіроўваюць да Вечнага агню, бо лічаць сваім абавязкам падзякаваць загінуўшым за іх подзвігі. Школьнікі — чырвоныя следпыты — адпраўляюцца ў поход сцэжкам партызанскага атрада, каб сабраць і захаваць для гісторыі ўсе да дробязей пра мужнасць народных мсціўцаў.

Памяць аб вайне стала спадчынай для маладога пакалення. І мы перакананы, што гэта добра, бо моладзь павінна ведаць, якой цаной падарана ёй жыццё. Аднак у спадчыну мы перадаем не толькі боль страт і пакут, але і мужнасць змагання, разуменне вытокаў грамадзянскага подзвігу. Вайна была выпрабаваннем сілы духу савецкага народа, яго адданасці ідэалам рэвалюцыі, цвёрдасці яго марксісцкага светапогляду. І нашы дзеці не толькі добра ведаюць пра гэта, але і вучацца быць дастойнымі сваіх бацькоў. У нас гэта называецца пераемнасцю традыцыйнага пакаленняў. Таму ў нашай краіне нідзе не пачуеш такога зняважліва-счарсцвелага стаўлення да вэтэранаў з боку маладых, якое існуе на Захадзе: гэта, маўляў, была іх вайна, хай яны і жывуць успамінамі аб ёй; нес жа цікаваць іншыя справы.

Наадварот, дзвіг савецкага маладога пакалення: «Ніхто не забыты, нішто не забыта».

Нарэшце, пра Вялікую Айчынную вайну мы гаворым усякі раз, калі думаем пра будучае. А будучае Зямлі наш народ не ўяўляе без трывалага міру. І настойліва імкнецца да гэтага. Давайце глянем на сённяшні дзень і заўтрашні з пазіцыі мінулага, якое мы не можам забыць.

Каб сёння быў з намі кожны чацвёрты, як бы прыдаліся яго рукі ў нашай мірнай стваральнай працы. Каб сёння ажылі тыя 186 спаленых беларускіх вёсак, попел якіх пахаваны ў Хатыні і якія больш ніколі не адродзяцца, толькі назвы іх захавае гісторыя, — наколькі багацейшым быў бы наш край. Каб нам не пачынаць трыццаць тры гады назад з руін, які б вялікі адрэзак дарогі мы адолелі ў нашай хадзе да прагрэсу.

Нельга, каб свет зноў спатыкнуўся, бо колькіх тады недаліцаца дома? Дарога ў будучыню ляжыць праз мінулае. Таму мы добра памятаем пра яго. Гэта не значыць, што мы жывём помстай і болем. Наадварот, мы імкнемся, каб боль ператварыўся ў сілу. Сілу, якая адраджае жыццё.

Тым жа, хто ставіць пытанне: ці не час скончыць усе размовы пра вайну, мы хацелі б адказаць словамі, адбітымі на Сцяне памяці ў Хатыні:

«Людзі добрыя, помніце!
Мы любілі жыццё і вас, дарагія, мы згарэлі жывымі ў агні. Наша просьба да ўсіх: хай жалоба і смутак абярнуцца ў мужнасць і сілу, каб змаглі ўвекавечыць вы мір і спакой на Зямлі, каб нідзе і ніколі ў віхуры пажараў жыццё не ўмірала».

З 12 па 14 лістапада ў Мінску знаходзілася дэлегацыя сената ЗША на чале з сенатарам А. Рыбікавым, якая прыбыла ў Савецкі Саюз па запрашэнні Вярхоўнага Савета СССР з афіцыйным візітам. Дэлегацыю суправоджалі дэпутат Вярхоўнага Савета СССР Г. Жукаў, адказныя супрацоўнікі Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР і МЗС СССР. Разам з дэлегацыяй Мінск наведаў пасол ЗША ў СССР М. Тун.

13 лістапада дэлегацыя сената ЗША прыняў кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, член Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, першы сакратар ЦК КПБ П. Машэраў.

У ходзе гутаркі з сенатарамі П. Машэраў асноўную ўвагу ўдзяліў пытанням, якія датычаць барацьбы за трывалы мір і міжнародную бяспеку, далейшага развіцця савецка-амерыканскіх адносін. Ён падкрэсліў выключную важнасць спынення гонкі ўзбраенняў і, у прыватнасці, хутчайшага заключэння паміж СССР і ЗША пагаднення аб абмежаванні стратэгічных наступальных узбраенняў, а таксама ажыццяўлення іншых крокаў, накіраваных на ўмацаванне міжнароднай разрадкі.

П. Машэраў выказаў надзею, што цяперашні візіт сенатараў ЗША ў Савецкі Саюз будзе мець пазітыўны вынік для палітнікі савецка-амерыканскіх адносін, развіцця ўзаемавыгаднага супрацоўства, для руху наперад справы міру і бяспекі народаў, прадукцыйнага вайны. Ён адказаў таксама на пытанні сенатараў.

Кіраўнік дэлегацыі А. Рыбікаў і іншыя сенатары, якія ўдзельнічалі ў гутарцы, падкрэслілі, што абмен думкамі з савецкімі парламентарыямі вельмі важны для паглыблення ўзаемаразумення паміж двума народамі, для ліквідацыі існуючых рознагалоссяў з мэтай дасягнення ўзаемапрыемальных пагадненняў паміж двума краінамі.

Сенатары ЗША мелі гутарку ў Прэзідыуме Вярхоўнага Савета БССР. Намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. Лабанок расказаў ім аб рэспубліцы, яе дзяржаўнай будове, дзейнасці Вярхоўнага і мясцовых Саветаў народных дэпутатаў.

У той жа дзень члены дэлегацыі на плошчы Перамогі ўсклалі вянок да помніка-абеліска воінам Савецкай Арміі і партызанам.

Сенатары наведалі Мінскі трактарны завод — галаўное прадпрыемства трактарабу-

даўнічага вытворчага аб'яднання.

У Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчынай вайны амерыканскія парламентарыі азнаёміліся з баявымі рэліквіямі ратнага подзвігу савецкага народа. Госьці сустраліся ў залах музея з вэтэранамі Савецкай Арміі, былымі партызанамі.

Сенатар А. Рыбікаў і пасол ЗША ў СССР М. Тун наведалі горад Слонім, а сенатар Г. Белман пабываў у саўгасе-кампінаце «Мір» Баранавіцкага раёна.

14 лістапада члены дэлегацыі сената ЗША зрабілі паездку на мемарыяльны комплекс Хатынь і Курган Славы. Яны агледзелі помнік ахвярам фашызму, усклалі кветкі да Вечнага агню мемарыяла.

«Мемарыял Хатынь — найбольш уражваючы з усіх падобных помнікаў, — заявіў карэспандэнт БЕЛТА кіраўнік дэлегацыі сенатар А. Рыбікаў. — Гэты помнік павінен стаць жывым напамінкам людзям усяго свету аб тым, як важна жыць у міры».

Члены дэлегацыі наведалі таксама ВДНГ БССР, азнаёміліся з дасягненнямі прамысловасці і сельскай гаспадаркі рэспублікі за 60 год развіцця ў брацкай сям'і савецкіх народаў. Сенатары Г. Белман і Э. Стывенсан пабывалі ў калгасе «Новы быт» Мінскага раёна.

У той жа дзень Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР наладзіў сядзенне ў гонар дэлегацыі сената ЗША. Намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. Лабанок і намеснік кіраўніка дэлегацыі амерыканскіх сенатараў Г. Белман абмяняліся тостамі.

Якія вашы ўражанні ад знаходжання ў Беларусі? — з такім пытаннем звярнуўся карэспандэнт БЕЛТА да шэрагу сенатараў ЗША.

Эдлай СТЫВЕНСАН, сенатар-дэмакрат ад штата Ілінойс.

Трэба наведаць Беларусь, каб увачавідкі ўбачыць размах трагедыі і пакут, якія выпалі на яе долю ў гады другой сусветнай вайны. Усё нас гэта глыбока ўсхвалявала. Мы вернемся ў Злучаныя Штаты з новым пачуццём, пачуццём дружбы і сімпатый да народа Савецкага Саюза, Беларусі, з яшчэ больш моцнай рапучасцю дабівацца, каб нідзе ў свеце не паўтарылася падобнае таму, што здарылася тут.

Рычард ШВАЙКЕР, сенатар-рэспубліканец ад штата Пенсільванія.

Мне даўно хацелася пабываць у Савецкім Саюзе. Як у

Ленінградзе, так і ў Беларусі нас прымаюць вельмі гасцінна. Я быў на Мінскім трактарным заводзе. Гэта добрае прадпрыемства. Да таго, як стаць сенатарам, я таксама працаваў на заводзе. Нашы краіны павінны аб'яднаць свае намаганні да міру і ўзаемаразумення.

У час другой сусветнай вайны загінуў мой старэйшы брат. Нашу краіну не спасціг той цяжкі лёс, які выпаў на долю Беларусі. Калі я дзедаўся аб тых велізарных пакутах, якія перанёс беларускі народ у гады другой сусветнай вайны, я працікся да яго пачуццём вялікай павагі. Цяпер я добра разумею, чаму савецкія людзі, як і амерыканцы, хочуць міру.

Квенцін БЕРДЗІК, сенатар-дэмакрат ад штата Паўночная Дакота.

На нас зрабіла вялікае ўражанне наведанне Мінскага трактарнага завода. Сёння частка людзей у свеце пакутуе ад недахопу прадуктаў харчавання. Тыя трактары, якія выпускае ваш завод, дапамогуць апрацаваць вялікія палі, накарміць мноства людзей. Гэта вельмі добрая, выкаародная мэта.

Генры БЕЛМАН, сенатар-рэспубліканец ад штата Аклахома.

Я пабываў у саўгасе «Мір» Баранавіцкага раёна. Гэта буйное высокамеханізаванае жывёлагадоўчае прадпрыемства з добрай арганізацыяй працы. Аклахома — сельскагаспадарчы штат, дзе вырошчваюцца пшаніца. Нашым фермерам падабаецца, калі вялікую колькасць гэтай пшаніцы купляе Савецкі Саюз. Апрача гэтага, прадпрыемствы Аклахомы вырабляюць абсталяванне для нафтаздабываючай прамысловасці, якое магло б быць выкарыстаным у СССР. Гандаль паміж нашымі краінамі павінен пастаянна пашырацца.

Джон ДЭРКІН, сенатар-дэмакрат ад штата Нью-Гэмпшыр.

Мемарыял у Хатыні нагадвае кожнаму аб трагедыі вайны. Менавіта таму вельмі важна, каб Злучаныя Штаты і Савецкі Саюз разам хутчэй знайшлі шлях да ўзаемаразумення і трывалага міру.

Джон ГЛЕН, сенатар-дэмакрат ад штата Агаё.

Тое, што я бачыў у Хатыні, пакідае незабытае ўражанне. Яно нагадвае аб тым, што адбылося тут у гады другой сусветнай вайны. І давайце спадзявацца, што мы ніколі не ўбачым паўтарэння гэтага ў будучым.

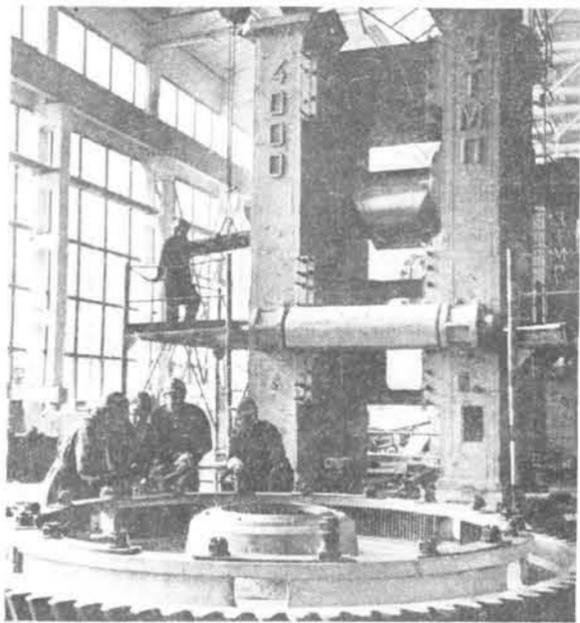
Тое, што я бачыў у Хатыні, пакідае незабытае ўражанне. Яно нагадвае аб тым, што адбылося тут у гады другой сусветнай вайны. І давайце спадзявацца, што мы ніколі не ўбачым паўтарэння гэтага ў будучым.

Сенатар адзначыў, што Слонім мала чым напамінае яму той гарадок, вядомы з дзяцінства па расказах бацькоў. Сёння гэта даволі буйны раённы цэнтр, прамысловыя прадпрыемствы якога выпускаюць прадукцыю, вядомую за яго межамі.

СЕНАТАР А. РЫБІКАЎ У СЛОНІМЕ

Сенатар А. Рыбікаў, які ўзначальваў дэлегацыю сената ЗША, наведаў Слонім. Разам з жонкай ён агледзеў горад, адкуль у 1908 годзе ў пошуках заробтку паехалі яго бацькі.

Госьці ўсклалі кветкі да падножжа помніка савецкім воінам і партызанам, што гераічна загінулі ў барацьбе супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў, ушанавалі іх памяць.

Працай тысяч людзей прымнажаецца сёння слава старадаўняга горада, у іх думках і планах арганічна спалучаецца мінулае і будучае Гродна.

НА ЗДЫМКАХ: бульвар Ленінскага камсамолу; мантаж новага прэса ў кавальскім цэху завода карданых валаў; малады скульптар Геннадзь БУРАЛКІН за работай; дом-музей пісьменніцы Элізы АЖЭШКІ; заслужаны работнік культуры БССР кампазітар Аляксандр ШЫДЛОУСКІ з удзельнікамі ансамбля «Нёман»; на набярэжнай Нёмана.

Фота Я. КАЗЮЛІ, У. МЯЖЭВІЧА і А. ПЕРАХОДА.

«ТРУБЫ ТРУБЯТ ГОРОДЕНЬСКИЙ...»

ЭТЮД О СТАРОМ ГОРОДЕ

Есть города, вычерченные остро отточенным карандашом: их гордый профиль врежется в память мгновенно. Есть города, написанные маслом: их душа — в колорите, разнообразии красок. А есть города-акварели. Их контуры намечены легкими мазками зодчих, цвета их прозрачны и изменчивы, как лицо человека. К ним привыкаешь постепенно, но, полюбив, не забываешь уже никогда.

Гродно как будто сошел с акварелей. Он великолепно поставлен и со вкусом выстроен. А главное: в нем остро ощущаешь живое присутствие духа старины. Отдельные памятники, сами по себе замечательные, соединяясь в ансамбли, рождают трепетную осязаемость исторического пульса города.

Столетия бьется сердце Гродно. И свои первые удары оно сделало на Замковой горе.

Удивительное это зрелище — руины каменной крепости, которые то здесь, то там проступают на отвесном берегу Немана. Крутая лестница, переходящая в пандус, ведет с набережной через упругие арки моста в узкое жерло темной аллеи; пропели чугунные ворота, открыв лазурного цвета дворец Старого замка с пушками и пирамидами каменных ядер у входа.

Сейчас здесь областной историко-археологический музей с богатейшей экспозицией, из которой с удивлением узнаешь, что... Впрочем, в громких именах у Гродно не было недостатка. Да и сограждан своих, чьи имена утерялись за дальние веки, гродненцы чтут с сыновней благодарностью.

...Борисоглебскую (Коложскую) церковь строили мастера лучезарного таланта и жизнелюбия. Их вдохновение превратило инертный камень и кирпич в поэму о красоте. И в этом секрет вечной молодости Коложи. Как всякое чудо искусства, она лучше всяких слов о ней и привлекает в любое время года, в любую погоду.

Зимой ее огненная масса контрастирует с искрящимся снегом и черной графикой обнаженных деревьев. В весеннюю пору нежнозеленая поросль оттеняет солнечную гармонию древней кладки. Лето и осень спорят своим разноцветьем со стенами, инкрустированными майоликой и валунами, отполированными, как бриллианты. Но вот прошел дождь, и Коложа обрушивается на вас фейерверк красок — мерцающих, живых, разбуженных водой...

Как ни трудно расстаться с XII веком, но двинемся даль-

ше и, миновав Новый замок — бывшую королевскую резиденцию с вратами, украшенными сфинксами и амурами, попадем на главную площадь города — Советскую, в прошлом Торговую, Парадную, Соборную... Ручьи узких улиц сбегают сюда со всего города, наполняя площадь шумом современного транспорта и людским гомоном.

Надменно — бесстрастная глыба Фарного костела, облаченного в прихотливую драпировку пиластр, служит нам ориентиром, подчеркивая местоположение и значение площади в городском ансамбле.

Рядом с костелом — по-светски нарядная монастырская аптека, выдержанная в пастельных тонах. А напротив сквера, разбитого там, где в прошлом веке галдели торговые ряды и скучала чопорная ратуша, стоит краснокирпичный дом с коваными арабесками балконных решеток и мелкорельефным узором стен — дань модерну.

Закрывает площадь многоярусная башня-звонница бернардинского монастыря с костелом, на фасадах которого стили смешаны, как краски на лице стареющей красавицы. Но разве не поразительно, что готика, ренессанс и барокко смогли найти здесь об-

щий язык, и беседа получилась на редкость занимательной!

Архитектурную музыку старого Гродно писали мастера различных эпох, национальностей и дарований. Этим и объясняется богатство тем и настроений. По какой бы улице мы ни покидали площадь, нас ждут сюрпризы.

Улица Карла Маркса застроена опрятными двухэтажными домиками и упирается в глухие стены монастыря Святой Бригиты, некогда одного из самых состоятельных в Белоруссии. В его подвалах недавно было обнаружено несколько портретов XVII столетия — так называемых «парсунов». Ожившие под руками реставраторов, они могут быть украшением любой картинной галереи.

А не менее достойный современник этих полотен и по сей день стоит в монастырском дворе. Старожилы именуют его «лягушом». Сложенная из массивных бревен двухэтажная постройка с галереями служила амбаром и жильем для монахинь. Естественные пропорции, выверенность и обязательность каждой детали безгвоздевой конструкции — вот что отличает этот деревянный шедевр трехсотлетнего возраста.

Улица Советская в наше время полностью отдана пешеходам. Здесь господствует мозаика свежих, будто только что вынутых из печи, домов-пряников с уютными магазинчиками. Кажется, что дома с любопытством смотрят на нас, не подавляя своей высотой и холодным безразличием. Под ногами — не монотонный асфальт, а пестрый паркет брусчатки...

Встретив на Советской знакомых, можно остановиться здесь же, посреди улицы, и разговаривать сколько душе угодно, а проголодавшись — зайти в кафе. В общем, славная улица. И сколько таких в Гродно! С отголосками великих имен, чудесными памятниками, старыми деревьями...

«Трубы трубят Гроденьский», вспоминаем мы «Слово о полку Игореве». Действительно: вот уже много веков далеко идет хорошая слава о белорусском городе на Немане.

Долгой и счастливой жизни тебе, Гродно!

Анатолий ВАРАВВА.

«Голас Радзімы»

№ 47 (1565), 1978 г.

Суд у Слабадзе

УРЫВАК З АПОВЕСЦІ

[Працяг. Пачатак у №№ 43, 44, 45, 46.]

— Потым нам далі суконнае абмундзіраванне. Пагоны чорныя, пяціліцы чорныя, на адной пяціліцы стрэлы і літары крывулькамі...

— Эс эс?

— Эс эс... На пілотцы чэрап чалавечы з двюма косткамі, як на слухах: смяртэльна, не падыходзіць! Вінтоўку нямецкую далі, штык у ножнах, падсумак. Пастроілі, далі каманду: «Смірна!» Немец пачаў чытаць прысягу, перакладчык перакладаў: «Рэйху і Фюрэру...»

— Грамадзянінам якой дзяржавы вы сябе тады лічылі?

— Савецкага Саюза.

Лецечку здолася: Калягін дацягнуўся-такі да яго і праз бар'ер, ударыў яго. Але судзя памкнуўся адвесці гэты ўдар.

— Грамадзянінам якой дзяржавы вы сталі, калі прынялі прысягу?

— Фашысцкім бандытам я стаў... Але аб гэтым я ў той час не думаў... Рэчавае забеспячэнне атрымалі, плацілі нам па дваццаць чатыры акупацыйныя маркі... Потым нас прывезлі ў Барысаў. Два тыдні жылі ў палатках. З Барысава павезлі ў Мінск, у пушкінскія казармы, вывучалі нямецкія гранаты, наш кулямёт «максім», вадзілі на ахову мінскай турмы. Я адзін раз толькі на ахове турмы быў. У калідоры стаяў. Адчынілі пры мне адну камеру. Там чалавек дваццаць...

— Хто ўтрымліваўся ў камер-ках?

— Нам не гаварылі...

— А вы не здагадаліся?

— Рускія... Потым, дзесьці ўжо ў кастрычніку сорак трыццаць гада, нас пастроілі са зброяй на вуліцы. Немец, камандзір аддзялення, сказаў, што едзем у гета. Вывозілі яўрэйскае насельніцтва на машынах, душагубках — будка такая чорная, дзверы шырокія, металічныя, жалезныя крукі ўнізе і ўверсе, герметычна зачыняліся. Пяць было такіх душагубак і чатыры грузавыя машыны. Нас падзялілі на групы па восем-дзевяць чалавек, загадалі хадзіць па хатах, выводзіць жыхароў і грузіць на машыны.

— Каго грузілі? Ахвотна людзі ішлі?

— Якая тут ахвота, грамадзянін суддзя... Сілу, зразумела, прымянялі. Жанчыны, старыя, дзеці, па трыццаць-сорак чалавек у машыну. Везлі кіламетраў дзевяць па Магілёўскай шашы, збочвалі ўлева да Трасцянца. Станавіліся заднім бартом да ямы... Памеры? Як вам сказаць...

Лецечку скаланула ад гэтага «як вам сказаць», ад гаспадарскага, прыкідлівага прыжмуру вачэй Калягіна: Калягін упершыню асмеліўся паглядзець у залу. Нібыта гэтая яма была цяпер перад ім і ён павінен быў вызначыць яе памеры і колькі людзей можна туды ўкласці, гэтых людзей, што былі цяпер у зале. І ўсе, хто знаходзіўся ў зале, як здранцвелі, здранцвелі ад будзённасці, з якой Калягін аб усім спакойна расказаў, як ён усё па-гаспадарску разлічваў, і ад таго, як пад гэтую яго нетаропную памярковую гаворку абуджаліся да жыцця паліцэйскія. Працэс працягваўся, і ён датычыў усіх, накладваў свой адбітак на ўсіх тую трапіў на яго, на тых, каго судзілі, і

тых, хто судзіў, і тых, хто быў у ролі гледачоў, слухачоў: былі ў зале і такія, што прыйшлі з цікаўнасці, каб паглядзець на відовішча, якое аж захапляе дух, каб дакрануцца да таго, чаго не маглі спасцігнуць розумам, да пякунай тайны чалавечага падзення. Але большасць усё ж імкнулася сюды, каб упэўніцца, пераканацца, што зло будзе пакарана, каб вынесці яму свой чалавечы прысуд, каб яшчэ раз сказаць, што яны нічога не даравалі і ніколі не даруюць, што яны памятливыя, няхай аб гэтым ведаюць усё, каму ёсць падставы баяцца іх памяці, хто разлічвае на час, на забыццё. Кожнаму чалавеку, кожнай яго справе ёсць судны дзень, ёсць судны час.

Так, гэтыя людзі ішлі сюды, несучы сваю нянавісць. Магчыма, яны і чакалі ўбачыць штосьці неверагоднае, нечалавечае, чаго ніколі нельга ахапіць ні розумам, ні сэрцам. А перад ім было штосьці надзвычай будзённае, шэрае, нікчэмнае, вартае жалю, але ж чалавечае. Ды толькі такое чалавечае, якога ім ніколі не спасцігнуць.

І зала была нібыта ў одуме. Людзі думалі, пэўна, не толькі аб мінулым, аб сённяшнім, але і аб будучым: адкуль жа гэта ўсё бярацца ў людзей звычайных, з двюма нагамі, з двюма рукамі! Гэты ж чырванавокі скапец быў адным з іх, выйшаў з іх. Бацька ганчар, маці калгасніца, мо каму ён быў і пагодкам, хадзіў ці мог хадзіць разам у адну школу, араў адну зямлю. І страляў іх бацькоў, паліў іх братоў, сясцёр, дзяцей. Якая ж маці яго нарадзіла, як яна насіла яго, як насіла яго зямля? Што ж такое чалавек, ці ёсць мяжа яго брыдотам і мязотнасцям? Як гэта магчыма: сёння, як і ўсе, п'е малако маці, а заўтра раздзявае маці, спакойна страляе ў чалавека, які нарадзіў яго... Страляе ў чалавека... Ці не ўпадаюць тыя, хто імкнецца расступіць гэты, у штосьці яшчэ больш страшнае, жудаснае, за якім ужо нічога — пустэча, змрок, холад? Ці магчыма знішчыць, забіць сабе падобнага, не забіўшы пры гэтым сябе? Усяму павінана быць мяжа, усяму ёсць канец. Ёсць жа, ёсць такая нябачная рыса, ступішы за якую ты ўжо не чалавек, не звер нават ужо, а нішто. Нішто было перад ім, адкрытае, шчырае, чалавечае нішто. Калі ж яно пачалося, ці сканае яно калі, ці ёсць над ім смерць? Не, не тая, якая прыбярэ гэтае чалавечае нішто, што стаіць цяпер перад ім на двюх нагах, а ці ёсць над тым і таму смерць, што нарадзілася раней за гэтае нішто, але вылучыла, абрала менавіта яго? Як дабрацца да таго нешта, якому падпарадкоўваецца, услугоўвае гэта нішто? Калі яму прыйдзе канец? І ці смяротнае яно? Колькі будучы трываць яго людзі?..

Было гэтае ўсеагульнае недаўменне і ў Лецечку, разгубленасць нават нейкая жыла ў ім, суседнічала побач са страхам, дапытлівай цікаўнасцю, агідай, праўда, трохі іншай, чым ва ўсіх: навошта марна траціць на гэтага Калягіна час, калі яму дастаткова дзевяці грамаў свінцу? Дзевяць грамаў — і справядлівае возьме верх. І ён ужо чуў спапяляльны пошвст гэтых дзевяці грамаў справядлівасці. А паліцэйскія за бар'ерам ужо ажылі, перша-

пачатковы страх іх спачатку змяніўся раўнадушшам, абьякавасцю, потым прыйшла цікаўнасць да таго, што адбываецца ў зале, да таго, што і як расказвае Калягін. І твары іх пачалі набываць індывідуальнасць, яны ўжо не былі падобныя, як падобныя твары нябожчыкаў. Ужо брыставы судсед Калягіна, што з нудой і разгубленасцю неадрыўна ўглядаўся ў акно, з якога быў відзён недабудаваны, у рыштываннях, гмах універмага, здавалася, трапіў сюды, за бар'ер, выпадкова. Ажыў, незразумела чаму, больш за іншых ненавісны Лецечку чалавек у чорным, у чорнай тэнісцы, з чорнымі рукамі ад мноства наолак на іх, з чорнымі ўчэпістымі і жорсткімі вачыма. Адказваючы суддзі, Калягін увесь час паглядаў на яго, на чалавека ў чорным, нібыта пытаўся дазволу гаварыць.

— Метры са два шырынёй была яма, метраў дваццаць у даўжыню, а ў глыбіню... не ведаю, не заглядаў. З'явіўся немец, адкормлены, у чорным паліто, загадаў раздзець людзей, паставілі іх да ямы і пачалі страляць. Мы і кулямётчыкі-немцы стралялі... і я страляў.

— Яны глядзелі вам у вочы, тварам яны да вас стаялі?

— А якая розніца...

— Да гэтага прыходзілася людзей забіваць?

— Што вы, грамадзянін суддзя, не і зараз бы не забіваў...

— Зараз вы не дадуць забіваць, — штосьці здарылася з тварам суддзі — ён наліўся чырванню, перасмыкнуўся. Лецечка не ведаў і ўжо ніколі не даведаецца, што перад суддзёй у тую хвіліну стаяў яго зямляк, што гэты Калягін жыў калісьці недалёка ад той вёскі, у якой жыў суддзя. Што суддзя ў семнаццаць год пайшоў у партызаны.

— Я не свядома, я паднявольна, — упершыню голас Калягіна сарваўся і задрыжаў.

— Якая ж сіла вымушэла вас страляць на людзях?

— Я два разы толькі... Усе стралялі, і я страляў. Немец побач: давай страляй, і ніякіх... Мы б не стралялі — нас бы стралялі... Хто не падаў у яму, таго спіхвалі, нам рукавіцы далі, у рукавіцах згружалі з душагубак. Расчынялі дзверы, а там ужо трупы. Адпрацаваны газам, ета самае. Рукавіцы — і выгрузалі ў траншэі.

— Колькі ж вы дзён так працавалі?

— Дзевяць-дзевяць дзён запар... Апошні дзень, праўда, мала было работы. Збіралі, хто схаваўся на гарышчы, у хляве, у пограбе — чалавек трыццаць-сорак такіх было. Але я ні на аднаго з іх не натрапіў. Скажаць па праўдзе, я баяўся на гарышчы лазіць.

— Чаго вы баяліся?

— Лесвіцы не было...

Суддзя хацеў яшчэ штосьці сказаць, але толькі адкрыў рот, халіў паветра і схіліў галаву да папак, якія ляжалі перад ім на сталае. Калягін перагнуўся цераз бар'ер і замёр, шчыльна прыціснуўшы рукі да бакоў.

— Атам дзяржаўнай камісіі ўстаноўлена, што ў раёне Трасцянца было знішчана дзевяць тысяч савецкіх грамадзян яўрэйскай нацыянальнасці. Падсудны Калягін, колькі людзей было знішчана ў раёне Трасцянца з вашым асабістым удзелам?

— Грамадзянін суддзя, я па праўдзе вам кажу...

— Гаварыце не мне, гаварыце суду...

— Я тры дні толькі... я выст-раліў...

— Адказвайце па сутнасці.

— З маім асабістым удзелам было знішчана шэсцьсот трыццаць чалавек. Я толькі...

— Праглі выжыць?

— Так, праг выжыць...

— Ці не заната ацанілі вы сваё жыццё: шэсцьсот трыццаць чалавек?

— Я не даражыў...

— Што вы адчувалі, калі стралялі на людзях?

— Што я адчуваў... скажу па праўдзе, прыходзілі ў казарму, есці не маглі.

— Гарэлку давалі?

— Не, толькі дваццаць чаты-

ры зялёныя маркі... Нягораша я адчуваў.

— Што вы нягораша адчува-лі?

— Дрэнна раблю... — І ў прыціхлую залу, а Лецечку здолася — прама яму ў вушы: — Я баяўся...

Страх і цяпер гучаў у яго голасе. Але было незразумела, ці гэта быў яго даўні страх, ці ён нарадзіўся цяпер, ці гэты чалавек нарадзіўся разам са сваім страхам.

— Баючыся, каб вас не расстралялі, вы спяшаліся страляць іншых. Так гэта трэба разумець?

— Так, як інакш яшчэ разумець. Усякае было. Трое з пушкінскіх казарм збеглі, іх злавалі, прывязалі да слупа, вывелі ўсю нашу роту, і рота іх расстраляла.

— Наступная ваша акцыя, падсудны Калягін, пасля знішчэння яўрэйскага насельніцтва ў Трасцянце?

— Пасля гэта хадзілі ў ка-равул. Ахоўвалі турму, бралі людзей і вазілі туды...

— Якіх людзей бралі і куды туды вазілі?

Калягін забыў пра насоўку, утаропіўся ў суддзю, як бы штосьці не зразумеў, нявінна, пакрыўджана замргаў, залыпаў вачыма.

— Якіх бралі людзей? — зморана паўтарыў суддзя. — Якіх людзей і куды вазілі? Вам зразумела пытанне, падсудны Калягін?

— Дакладна так, грамадзянін суддзя. Вязняў бралі і вазілі ў Трасцянец. І гэтыя людзі, вязні, жалезнымі кручкамі даставалі трупы з траншэі, штабелявалі іх: рад трупай, рад бярвення. Бочка жалезная з саларкай. Палівалі саларкай і запальвалі. А мы ахоўвалі...

— Каго і ад каго ахоўвалі?

— Вязняў. І каб ніхто не набліжаўся, як загадана было.

— Дзе вы харчаваліся?

— Сухі паёк нам давалі. Ля вогнішчаў і елі.

— Як харчаваліся вязні?

— А я вось не бачыў, як іх кармілі. Прыязджаў немец, адкормлены, у кожным паліто. Строілі вязняў, нібыта везці дамоў — у турму. Мы строіліся насупраць. Каманда: направа. Яны тварам да траншэі, і мы расстрэльвалі іх... Я таксама страляў... разы два...

— Прыцэльна?

— У людзей, зразумела.

— Што гэта былі за людзі?

— Заключоныя, вязні... Рускія, беларусы. На другі дзень гэтыя трупы палілі ўжо іншыя вязні. З маім асабістым удзелам знішчана восемдзевяць-сто вязняў мінскай турмы.

Восемдзевяць-сто... Яны паўсталі перад Лецечкам, як жывыя. Як жывыя, ці мёртвыя, не то яшчэ тут, не то ўжо там? Лецечка і сам не разумее, дзе ён ужо — ці то яшчэ тут, ці то ўжо там. Увачу ўсё мроілася, сіні, мярцвянага адцення, туман касмыкавата ляпіўся да зараснікаў, сіне ахутваў босыя і таксама сінія, як пазбаўленыя жыцця, крыві, ногі. Адзенне — сіні туман, твары — сіні туман, усё гэта наплывала і наплывала на Лецечку — туман твараў і вачэй. Гэтая туманная плынь, падобная да людской тліні, якая віравала на плошчы, і прыбіла яго да падаконніка, нябачна ахапіла Лецечку і закружыла, панесла да траншэі, ямаў, рвоў, якія былі перапоўнены трупамі старых, дзяцей, жанчын, — у туман. І ён, Лецечка, быў ужо сам сінім туманам, быў адным з гэтых людзей у тумане, якія штабелямі ўкрылі ўсю зямлю так, што і ступіць не было куды.

Агромністыя, пад самае неба, штабелі сініх цел. І сярод гэтых штабеляў ён, Лецечка, — голы, сіні, але жывы. Ён выдзіраўся з туману па лесвіцы, якой не было ў Калягіна, на трупях дзёрся на штабелі. Усё вышэй, вышэй, вышэй, каб з гары гэтых трупай паглядзець на зямлю, убачыць сябе жывым і дужым сёння, у зале суда, на падаконніку. Але бачыў толькі адкормленага немца ў чорным скураным паліто, бачыў чорныя машыны з крыжамі па баках, бачыў Калягіна, маладога, задаволенага, у чорным, з крывулькамі-стрэламі літарак на чорных пяціцах, з двюма скрыжаванымі косткамі на пілотцы: не

падыходзь — смяртэльна! І Лецечка там, наверху, на штабелі, смяяўся з гэтай бязглуздай перасцярогі: што яму смяртэльна, не падыходзь, калі ў штабелі трупай ён і сам труп, не ведае, што такое страх. Трупы запоўнілі зямлю, трупы закрыві сонца. І Калягін, адкормлены і сыты, які моцнымі зубамі хрумстаў галету, грыз кілбасу — вызначаны яму немцамі сухі паёк, каб Калягін быў яшчэ больш сыты, яшчэ больш адкормлены, і той адкормлены немец у чорным скураным паліто таксама былі ўжо трупамі, але яшчэ не ведалі, не здагадаліся аб гэтым. А Лецечка ведаў. Усё ён ведаў пра гэтую ахутаную сінім туманам зямлю. І, ведаючы, жахаўся.

Калягін у кастрычніку сорак трыццаць гадоў. Шлях Калягіна, як і яго, Лецечкаў, шлях па зямлі толькі пачынаўся. Толькі пачынаўся, але колькі ім, Калягіным, каб выжыць, было ўжо забіта ўчора. І колькі ён заб'е яшчэ, каб выжыць заўтра. Лецечка не шкадаваў, што памёр ужо. Жахлівей усё ж жыць сярод трупай, чым ляжаць разам з імі...

— ... на клубе ў вёсцы Сучкі вісеў чырвоны сцяг...

— Бацька! Бацька! Татачку!

— ...вёска Сучкі была спалена год назад. Уцалеў адзіны дом — клуб і на ім чырвоны сцяг... Мы пайшлі ў лес... шэсцьдзесят чалавек іх было... з розных вёсак... адной вяроўкай звязалі рукі... Пярэдняму — сцяг, запрэглі шэсцьдзесят чалавек у воз... «За Радзіму, за Сталіна, наперад!» Бізнамі, прыкладамі... Дзед упаў, стары, каля ста год, гаварылі... Гуляй, Гуляй... Прыдумалі гуляць у рэчцы, у пельку, пад лёд... Здаровых аддзельна, старых, малых — нягожых — у лазню... Падпалілі... Было, было, крычалі спачатку, а потым перасталі... Усе ў тую лазню не памесціліся. Непадалеку бойня была, скаціну там раней білі. Загналі тых, хто не ўлез у лазню, у гэтую бойню, падпалілі, крычалі спачатку, а потым перасталі...

«Старых, малых — нягожых — у лазню, у бойню... Крычалі спачатку, а потым перасталі...» Не, не перасталі, крычаць. Уздымаецца размалёваная ў розныя колеры, палае і цяпер столь Палаца культуры. Гарыць, хаця звонку, пэўна і не відаць. Там, звонку, свабодна віруе на ветры чырвоны сцяг. Чырвоны сцяг, які пранеслі пад пошвст бізнаў тых шэсцьдзесят ад вясковага клуба ў Сучках да гэтага Палаца культуры ў Слабадзе. Ажылі старыя, малыя — нягожыя, гарыць у тым даўнім агні, лямантуе ад яго на падаконніку Лецечка. Старога, нягожага дзеда Нічыпара з каменем, узнятым над галавой, выводзяць з залы салдаты. Пяць і яго.

— ...За што расстрэльваў?

— Загад такі быў.

— Загад забіваць?

— Загад забіваць...

— Што гэта за людзі былі, ведалі, адкуль яны?

— Рускія людзі, з хат... Нам загад забіваць, не шкадаваць ні старых, ні малых. Нада мной стаялі немцы, грамадзянін суддзя...

Грамадзяніна суддзю аж калоціць і ў чырвань кідае ад гэтага ліслівага звароту да яго, ад таго ліслівага тону, якім адказвае на яго пытанні чалавек, які стаіць за бар'ерам. Калоціць, абражае гэтая ліслінасць і ўсіх, хто сядзіць у зале, абражае і Лецечку. Але і зала і Лецечка могуць выказаць свае пачуцці, абурэнне, сціскаць кулакі, закрываць вочы і вушы, а суддзя павінен быць бяспасным, на тое ён і суддзя. Але ж ён таксама чалавек, што адчувае ён цяпер? Не, Лецечка не здольны паставіць, дакладней, пасадыць сябе на яго месца. Яго месца тут, сярод людзей, з якіх ён выйшаў. Ён жыве цяпер іх пачуццямі, іх вялікімі і святымі нянавісцю і абурэннем. Зала тужліва, выцвілымі вачыма сівай жанчыны, якая сядзіць непдалёку ад Лецечкі, глядзіць на Калягіна.

[Працяг будзе.]

Больш як дзесяць тысяч рабочых і служачых прадпрыемстваў і устаноў Гродзеншчыны прынялі ўдзел у аглядах-конкурсах мастацкай самадзейнасці, прысвечаных 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі. Арыгінальныя святочныя праграмы артысты-аматары паказваюць цяпер глядачам у гарадах і вёсках Прынямоння.

НА ЗДЫМКАХ: выступае лаўрэат І Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных — ансамбль танца «Вянок» Палаца культуры гродзенскіх хімікаў; на сцэне — народны мужчынскі хор з Мастоў.

Фота А. ПЕРАХОДА.

ХОЧАЦЦА ГАВАРЫЦЬ ВЕРШАМІ

Цягнік «Ленінград — Парыж» спыніўся ля гродзенскага вакзала. На перон выйшлі пасажыры, якія літаральна некалькі гадзін назад любаваліся строгім воблікам «Аўроры», непаўторнымі абрысамі Неўскага праспекта — шчаслівыя падарожнікі, авенныя вільготным ветрам Фінскага заліва і Нявы. Ступіў і я на брук цэнтральнай вуліцы — і дыхнула зноў радастым, усхваляваным, заўсёды непаўторным. Успомнілася адразу, як быў шчыра здзіўлены ці, дакладней, узрадаваўся, калі ў горадзе — калысцы рэвалюцыі прачытаў назву вуліцы: Гродзенская. Дык вось куды сцягнула тваё імя, горад, якому сёлета споўнілася востым з паловай стагоддзяў. Такім салідным узростам не могуць пахваліцца шматлікія сусветна вядомыя гарады. А ўзрост — справа важкая...

Гісторыя і ява, людзі і падзеі, памяць і будучыня — усе гэтыя катэгорыі надзвычай папулярныя ў нас у юбілейным годзе. І, несумненна, кожны адчувае сябе жывой часткай сучаснасці і будучыні горада на Нёмане, мінулага таксама. А мінулае, між тым, было часта невясёлае. Нездарма яшчэ ў 1910 годзе Максім Багдановіч пісаў:

Засмуцілася вясёласць,
Песні замаўкаюць,
І жалобна, сумна трубы
У Гародні граюць.

Яны, гэтыя трубы з Іпацьеўскага летапісу, і сёння будзяць уяўленне, дапамагаюць вобразна асэнсаваць гісторыю Бацькаўшчыны. Мо таму і наплываюць у Душу радкі:

На славянскай зямлі яму выпала
доля паўстаць,
Край надзейным шчытом у агні бараніць
ад загубы.
Праз гады і легенды не стомяцца граць
Гарадзенскія гордыя трубы.

Так, славу гораду на Нёмане складалі ратныя і працоўныя справы цалых пакаленняў, якія атабарыліся тут, на заходніх рубяжах дзяржавы.

Цяпер Гродна — горад-працаўнік. У розных кутках Савецкага Саюза людзям па-

трэбна тое, што вырабляюць вытворчае аб'яднанне «Азот» і прадзільна-нітачны камбінат, завод карданых валаў і завод сінтэтычнага валакна. Хімікі і тэкстыльшчыкі, будаўнікі і швейнікі — унушальнае рабочае адгалоссе Прынямоння, яго гордасць і гарантыя стабільнай будучыні.

...Ідзеш па вуліцы Савецкай і праспекту Касманаўтаў, вуліцай Дамброўскага і бульварам Ленінскага камсамола, глядзіш на шчаслівых людзей, усмешлівыя і прыгожыя сваёй адухоўленасцю твары і бачыш, як асветлена чало горада, чуеш, як молада б'ецца яго пульс. Здаецца б, назваў усіх паімёна! І ў такіх моманты прыемна ўсведамляць (а ў гэтым ёсць пастаянная патрэба!), што ў тутаішых мясцінах сніліся дзіцячыя сны Максіму Багдановічу, што тут удзячныя землякі слалі на брук салому, каб не грукалі колы фурманак ля дома хворай пані Элізы Ажэшкі, што тут шмат гадоў «пілавалі вершам краты» ненавіснай турмы Піліп Пестрак і Валянцін Таўлай, што тут славіў сваёй паэзіяй горад незабыўны Міхась Васілёк, напісаў выдатнейшыя творы пра мужнасць лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Васіль Быкаў.

Стваральнікі! Тут будзе якраз дарэчы прывесці толькі некалькі лічбаў: сёлета ў Гродна больш як 5,5 тысячы чалавек датэрмінова выканалі заданні трох год пяцігодкі, амаль 500 — чатырохгадовы план, а больш як 100 рапартавалі аб завяршэнні пяцігодкі. І ці не таму ў горад вопытных працаўнікоў, энтузіястаў едуць госці з усяго свету — Брэста, Калінінграда, Шаўля, Беластока, Прагі, з краін сацыялістычнай садружнасці і з капіталістычных дзяржаў. Гродна параднёны з французскім горадам Ліможам.

Калі ранішняе сонца сыпле срэбра ў адвечны Нёман, калі дзень пячэ хлеб і садзіць дрэвы, калі ноч запальвае літары — я думаю пра горад, у якім жыву. І тады сама па сабе складаецца гродзенская імпрэсія.

Калі сустрэнеце
спакойнага чалавека
апоўначы
ў квартале,
дзе ў бліскучы асфальт
углядаюцца вокны
і ў пакінутым скверы
атрасае плашч навальніца —
гэта ходзіць
сон горада.

І назаўсёды застаецца ў свядомасці тваё гулкае, як гісторыя, каменне, твае заўсёднае сонечныя вадаспады, тваё кляновае золата вуліц і ўсмешак.

Гродна...

Юрка ГОЛУБ,
паэт.

БУРШТЫНКІ ПЯТРА ДРАЧОВА

У адным з куткоў Юрмалы, які носіць імя бурштыну — Дзінтары, знаходзіцца выставачны павільён горада. Зараз тут размешчана экспазіцыя твораў спецыялізаванай групы акаварэлістаў з многіх рэспублік нашай краіны.

Выстаўка падсумоўвае 40-дзённую работу ў Латвіі творчай групы акаварэлістаў розных нацыянальных школ. Арганізавана яна была Саюзам мастакоў СССР. 25 аўтараў паказалі 124 свае работы — частку здабыткаў латышскага лета. У Дзінтары кожны ўдзельнік

выстаўкі мае свой асобны стэнд. У цэнтры ўвагі глядачоў, як заўважае мастацкая крытыка, стэнд мінчаніна Пятра Драчова. Яго алегарычны трыпцік прываблівае глядачоў.

ГУТАРКА Ў САЮЗЕ ПІСЬМЕНнікаў

Днямі ў Доме літаратара адбылася сустрэча беларускіх пісьменнікаў з групай студэнтаў Люблінскага ўніверсітэта, якую ўзначальваў прафесар Франц Якапін і Янез Зор. Яны знаходзіліся ў Беларускай дзяржаўнай універсітэце імя У. І. Леніна на стажыроўцы.

У размове з югаслаўскімі гасцямі, дзе ішла гаворка аб культурных і літаратурных сувязях нашых краін, аб асаблівасцях мастацкага перакладу, прынялі

ўдзел народны пісьменнік БССР, лаўрэат Ленінскай прэміі Максім Танк, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Васіль Быкаў, пісьменнікі Барыс Сачанка і Ніл Гілевіч.

ТВОРЧАЯ ЭСТАФЕТА

Сёлета на гастролях у Ленінградзе пабывала акцёрская трупа Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра. З вялікім поспехам прайшлі спектаклі «Мілы чалавек» К. Крапівы, «Арфей сыходзіць у пекла» Т. Уільямса, «Фантазіі Фарацева» А. Скаловай, «Старомодная камедыя» А. Арбузава, «Трывога» А. Петрашкевіча. Апошні быў запісан на відэастанку для паказу па Ленінградскаму тэлебачанню.

Эстафету творчых нантактаў двух гарадоў прадоўжыў Ленінградскі Малы драматычны тэатр, гастролі якога адбыліся ў Гродна.

МУЗЫЧНЫ КІНАПАРТРЭТ

Паказаць на экране творчы партрэт кампазітара, згадзіцца, няпроста: мала ў працы мастака-музыканта эфектных эпізодаў. Да таго ж народны артыст Беларускай ССР Яўген Глебаў не надта любіць выступаць перад мікрафонам, даваць інтэрв'ю, пазбягае фотакарэспандэнтаў. Таварыская, шырокая натура Глебава не прымае недакучліва-параднага боку яго кампазітарскай папулярнасці. Вось і тут ён не стаў пазіраваць, іграць перад кінакамерай «у мастака». Здымаліся, напрыклад, яго заняткі са студэнтамі кансерваторыі. Глебава папрасілі гаварыць пра рэчы даходлівыя, з разлікам на недасведчанага глядача, і ў адказ пачулі штосьці накшталт: «У нас — урок...»

Доўга «пільнавалі» пастаноўшчыкі фільма свайго героя: здымкі вяліся год і тры месяцы. Пасля строгага адбору і ўдумлівага мантажу глядач убачыў кінастужку, якая доўжыцца ўсяго 20 мінут. Рэжысёр Сяргей Лук'ячыкаў, яго сааўтар па сцэнарыю дырыжор Уладзімір Андрэаў, апэратар Аляксей Учыцель назваў іе «Кампазітар Яўген Глебаў».

Імя гэта не ўпершыню трапляе на старонкі «Голасу Радзімы», і наш чытач, напэўна, памятае, што дзяцінства Глебава было азмочана другой сусветнай вайной, што жыццёвы шлях не адразу прывёў яго ў прафесійнае мастацтва: і вучыцца давалося ў чыгуначным тэхнікуме, і працаваць — на стэнцыі...

Фільм не ўспрымаецца як паслядоўны расказ пра жыццё і творчасць кампазітара, хаця на экран і трапляюць пэўныя дэталі біяграфіі. Але ўнутраная «музыка» кожнага кадра дае глядачу своеасаблівую псіхалагічную настройку: як гаварылі пасля сеансу — той, хто раней не ведаў Глебава, быццам пазнаёміўся з ім асабіста.

У пачатак фільма ўключана кароткая інфармацыя пра вядомы балет Глебава «Ціль Уленшпігель», пастаўлены, акрамя беларускага, у шэрагу музычных тэатраў Савецкага Саюза і за мяжой. Потым — кадры, знятыя ў хісткім вагоне цягніка: кампазітар едзе ў Ленінград, дзе рыхтуецца новая пастаноўка яго твора. А пазней мы бачым урачыстую, бліскучую залу Ленінградскага тэатра оперы і балета; магутна загучыць аркестр... і ў час прэм'еры кінакамера зноў пакажа аўтара цудоўнай музыкі: сам-насам са сваімі думкамі, са сваім хваляваннем застаецца ён у тэатральным фэе.

І вось гэтая немудрагелістая сюжэтная канва «збрасае» характэрныя эпізоды з кампазітарскіх будняў: рэпетыцыя балета «Ціль Уленшпігель» на сцэне тэатра оперы і балета ў Мінску; урок па класу кампазіцыі ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі; невялікае застолле... Тут — калі ён звяртаецца да дырыжора, размаўляе са студэнтам, напявае пад гітару — голас Глебава сіхронны з кадрам. Але ёсць у фільме і сімвалічныя вобразы: эшалон у чырвоным святле, палаючае голле яблыні. І тады па-за кадрам гучаць урыўкі дзіцячых успамінаў Глебава, і становіцца зразумелым, наколькі блізкая гуманістычная тэма «Ціль Уленшпігеля» лёсу мастака, які хлапчуком зведаў горыч вайны.

Вядома, што людзі мастацтва рэдка бываюць задаволены тым, як пра іх пішуць, раскажваюць. Ад Яўгена Глебава мне давалося пачуць, што ён і сам аддае належнае той тактоўнасці і таленту, з якімі зроблены гэты кінапартрэт.

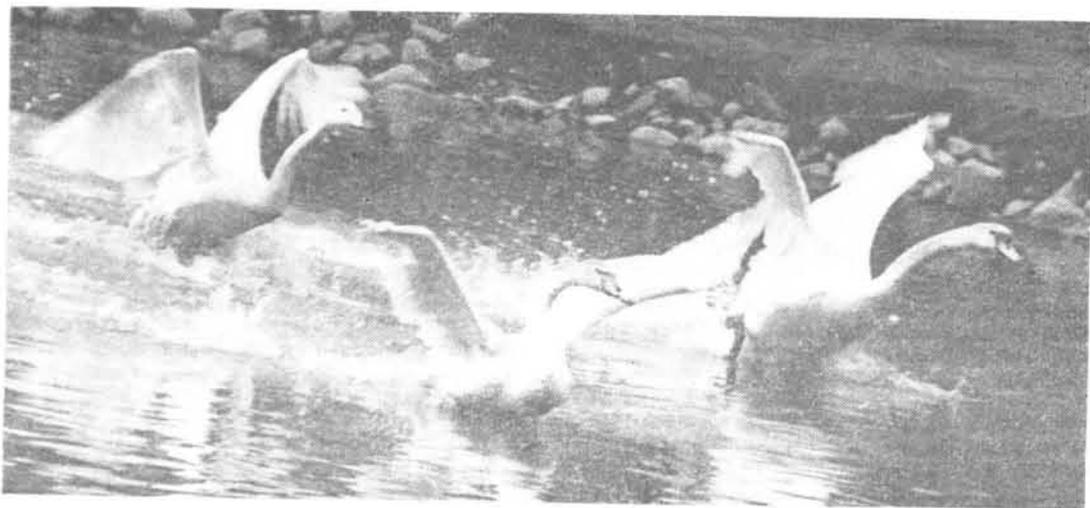
С. БЕРАСЦЕНЬ.

У дні святкавання юбілею Ленінскага камсамола ў Дзяржаўным рускім драматычным тэатры БССР імя М. Горкага ішоў спектакль «Добраахвотнікі» па раманах у вершах Я. Далматойскага. Новая пастаноўка — рэжысёрскі дэбют акцёра В. Бандарэнкі, якому разам з маладымі выканаўцамі тэатра ўдалося стварыць спектакль вялікага грамадзянскага гучання. НА ЗДЫМКУ: сцэна са спектакля.

Фота В. ВІТЧАНКІ.

ЯКІ РАЗУМНЫ БУШ...

«Прырода — адно з жывых уасабленняў самага дарагога слова — Радзіма». Гэтыя словы вядомага савецкага пісьменніка Л. Ляонава я прачытаў у насеннай газеце «Натураліст» Гродзенскага заапарка.

Вось ужо больш як 50 гадоў існуе ў Гродна адзіны ў нашай рэспубліцы буйны Дом фауны. Калі ў 1927 годзе быў арганізаваны заапарк, у ім налічвалася ўсяго 400 звяроў і птушак. Зараз у заапарку прадстаўлены ўсе пяць класаў фауны — рыбы, земнаводныя, птушкі, паўзуны і млекакормячыя. На 1 студзеня 1978 года тут было 2 280 насельнікаў 240 відаў. АБ папулярнасці Гродзенскага заапарка сведчыць тое, што толькі ў маі, напрыклад, яго наведала больш за 27 тысяч чалавек.

У тэрарыуме, дзе прадстаўлены пяць відаў ядавітых змей — кобра, гюрза, гадзюка, эфа і шчытаморднік і адкуль звычайна пачынаецца агляд, захапляючую гутарку з чарговай экскурсіяй вяла экскурсавод Наталля Шутава.

Акварыум — гонар заапарка. Тут змяшчаюцца 72 віды рыб, гродзенцы займаюць у гэтым другое месца ў краіне, пасля Харкаўскага заапарка. Намечана таксама ў недалёкім будучым паказаць насельнікам мясцовых азёр і рэк. Беларускія рыбы будуць прадстаўлены пад рубрыкай халаднаводных. А пакуль што тут ёсць усе экзатычныя рыбікі. Іх зручна разводзіць. Аматыры рыбак могуць штосьці набыць для сваіх дамашніх акварыумаў.

Рознагалосым спяваннем сустракае нас птушынае царства. 82 віды — папугаі, фазаны, чаплі, паўліны, жураўлі і іншыя. Пара гіяцынтавых ара-адзіна ў Саюзе, у іншых заапарках ёсць толькі па аднаму экзemplяру. Шырока прадстаўлена мясцовая фауна. Вадаплаўныя птушкі — качкі, гусі, лебедзі — прывольна адчуваюць сябе ў вадаёме. Ёсць тут і рэдкі белы гусь, які занесены ў «Чырвоную кнігу».

Пушны рад прадстаўляюць куніцы, норкі, сабалі, вавёркі. Непадальк у клетках — пясцы, яноты, барсукі.

Ганарліва ўзняў галаву алень Давіда — вельмі рэдкі экзemplяр, таксама занесены ў «Чырвоную кнігу». У свеце налічваецца зараз усяго каля 500

гэтых жывёлін. Можна ўбачыць яка, буйвала, бізонаў, антылоп. Нядаўна прывезлі паўночных аленяў, мох для іх дапамагаюць збіраць юннаты.

Заўсёды ажыўлена ля вальера з мядзведзямі — бурымі, гімалайскімі. Ёсць тут велізарны белы мядзведзь. У бурых мядзведзях нядаўна выгадавалася двое медзведзянят, зараз аднаго з іх аддалі ў Каўнаскі заапарк, другога — у цырк. Увогуле многія жывёлы тут, у няволі, добра размнажаюцца. У пары зубраў нарадзілася сімпатычнае зубраня. Ёсць дзіця і ў сумцы маці-кенгуру. Я бачыў, як клпатліва лізаў трох сваіх пушыстых кацянят грацыёзны ягуар.

Ля клетак з малпамі — мартышкамі, макакамі, шымпанзэ таксама заўсёды многалюдна. Толькі васьм шымпанзэ па мянушцы Буш сёння сумны. Не хоча нават паказаць, які ён

разумны — звычайна ў адказ на гэтую просьбу Буш пачынае пахлопваць пальцамі па сваёй галаве. Супрацоўніца заапарка Надзея Герасімучэ расказала, што калі раніцай прыходзіць на работу, яна падыходзіць да Буша, вітаецца з ім — той доўга сядзіць і глядзіць на яе. А калі паспрабуе адыйсці, шымпанзэ пачынае кідацца, рабіць непарадак, выказваючы гэтым сваё абурэнне. І, кажучы, чамусьці не любіць мужчын, злучае на іх. Можна хтосьці яго калі-небудзь пакрыўдзіў?

Цар звяроў — леў нават не ўдастоіў нас позіркам. Абыякава бегала па клетцы пантэра. Але, як расказала мой гід, звяры не заўсёды паводзяць сябе так. Яны ўжо звыкліся з тым, што народу шмат, і не звяртаюць увагі на людзей, нават калі іх паклічаш (ва ўсіх буйных жывёл ёсць мянушкі). А васьм калі раніцай прыдзеш, абавязкова рэагуюць.

І напэўна ж усіх вельмі цікавяць гіганты фауны слон Сурак і сланіха Дамба. Сурака прывезлі з Лейпцыгскага заапарка. Слон спачатку не разумее рускую мову. Заатэхнік размаўляў з ім па-нямецку. Цяпер слон усё разумее і слухаецца. Праўда, часта «сварыцца» са сланіхай Дамбай.

Трэба адзначыць вялікую грамадскую значнасць заапарка. Штогод тут праводзяцца заалагічныя віктарыны з вучнямі школ горада, Дзень цікаўных, калі спецыялісты адказваюць на пытанні наведвальнікаў, заняты з юннатамі, на якіх дзяцей вучаць даглядаць жывёлу. Аб'яўлены конкурс на лепшы анімалістычны малюнак.

Заапарк падтрымлівае сувязі з падобнымі ўстановамі нашай краіны, а таксама з замежжымі. Праспекты, часопісы, рэкламныя выпускі прыходзяць сюды з ФРГ, Англіі, Індыі, Італіі. Адбываецца таксама абмен інфармацыяй.

Акрамя жыхароў Гродзеншчыны ў заапарку бывалі экскурсіі з Масквы і Арэнбурга, Новасібірска і Калінінграда, Беластока (ПНР) і Латвіі. А ўсяго за мінулы год заапарк наведалі больш як 240 тысяч чалавек.

А. ЯНДОЎСКІ.

НА ЗДЫМКАХ: насельнікі Гродзенскага заапарка.

Фота К. ЯКУБОВІЧА.

навіны філатэліі

У горадзе над Нёманам — старажытным Гродна адбылася філатэлістычная выстаўка, прысвечаная 850-годдзю абласнога цэнтра. У ёй прынялі ўдзел філатэлісты Гродна, Мінска, Ліды і Скідала. На 54 выставачных стэндах калекцыяныя прадставілі на суд журы і гледачоў 25 тэматычных распрацовак.

Міністэрства сувязі СССР выпусціла да 850-годдзя Гродна мастацкі канверт. На малюнку відаць Нёман, стары мост і новы раён забудовы — Прынёманскі... Побач на стылізаваным шчыце — герб старадаўняга горада і надпіс на рускай і беларускай мовах: «Гродна — 850 год».

У дні святкавання юбілею ў Гродна выкарыстоўвалася спецыяльнае гашэнне карэспандэнцыі памятным штэмпелем. А філатэлісты за лепшыя калекцыі атрымалі на выстаўцы залатыя, сярэбраныя і бронзавыя медалі і спецыяльныя прызы, заснаваныя рознымі гарадскімі арганізацыямі.

Л. КОЛАСАЎ.

Прывабнасць старых млыноў

Што ні вёска ў Беларусі — то рэчка, возера ці ручай. Мноства млыноў стаіла на іх у старадаўнасці. Аднакі сустрэкаюцца і цяпер.

Намеснік старшыні прэзідыума рэспубліканскага савета Беларускага добраахвотнага таварыства азова помнікаў гісторыі і культуры Фёдар Барысевіч таворыць:

— На ўліку нашага таварыства 12 вадзяных млыноў, якія маюць вялікую гістарычную і культурную каштоўнасць. Цяпер каля Мінска над адкрытым небам ствараецца музей народнай архітэктуры і быту Беларусі. На плошчы каля трохсот тэктараў размешчацца старадаўнія будынкі. Сярод іх — некалькі дзейнічаючых вадзяных млыноў. Але яны будуць не толькі помнікамі. У многіх з іх мёртвецца развісціць кафэ, турыстычныя базы, невялікія музеі народнага быту.

...Як няма двух аднолькавых людзей, так не знойдзецца вы ў Беларусі і двух аднолькавых млыноў. Драўляныя і мураваныя, прыземныя і высокія — у два паверхі, з гарышчамі, на якіх чаго толькі не знойдзеш. То рантам убачыш там прыгожы старадаўні такарны станок, то дапагонную ваўначоску. Трапяцца часам калаўрот, старадаўні куфар ці бязмен... Цэлы свет рэчаў, якія адбылі ў мінулае і сведчаць аб мінулым.

Гісторыкі сцвярджаюць, што першыя вадзяныя млыны бачылі татарскія набегі і кастры качэўнікаў. У старадаўнім рускім дакуменце XVI стагоддзя — «Дамастроі» млын упамінаецца ў ліку самай неабходнай маёмасці.

У канцы XIX — пачатку XX стагоддзя вадзяныя млыны пачалі будаваць з турбінамі, якія замянілі колы. Сустрэкаюцца яны і сёння. На поўдні Беларусі, акрамя таго, будавалі так званыя пльвучыя млыны, колы якіх прыводзіліся ў рух не падзеннем вады, а яе цягненнем. Такія млыны ставіліся на паўнаводных рэках Стыры, Прыпяці.

Месца для пабудовы млына выбіралася старанна — на выдавоку. Унутраная яго будова, масіўныя бэлькі, пераплацінені, лесвіцы рабіліся грунтоўна. Вякамі вывяралася і канструкцыя млына, і таму ён такі прыгожы і ў яго механізме няма нічога лішняга.

...Даўно ўжо старыя млыны аделужылі сваё. Але на заўсёды захаваецца іх рамантычнае зачараванне.

Л. ТАЛБУЗІН,
Т. ЦЮРЫНА.

Больш як 200 юнакоў і дзяўчат займаюцца ў Светлагорскай дзіцяча-юнацкай спартыўнай школе алімпійскага рэзерву па грэблі на байдарках і каноэ. Яны рэгулярна трэніруюцца на рацэ Бярэзіне, прымаюць удзел у розных спартыўных мерах. НА ЗДЫМКУ: кандыдат у майстры спорту, студэнт Васіль ЛЯХАВЕЦ (справа) са сваім трэнерам Г. ГАУРЫЛАВЫМ. Фота А. НИКАЛАЕВА.

з народнага гумару

У мокрадзь ехалі два пані. Кони памаленьку шлепалі па гразі. Гутарка не клеілася. Ехалі і майчалі. Рантам адзін вываліўся ды, лежачы ў гразі, звяртаецца да другога:

— Ну і надвор'е ж, каб яно прапала... А як ты думаеш? Той майчыць. На другі дзень толькі, як сам зваліўся, адказаў:

— Так, суседзе, дрэннае.

ПАНОК. Ваша сядзіба мне вельмі падабаецца, пане гаспадар. Я ахвотна нанці бы ў вас на лета гэтак памяшканне,

калі б толькі выні гэты свінарнік не стаў так блізка ля хаты.

ГАСПАДАР. Але ж гэта, паночку, свінням не шкодзіць. Тут кожнае лета жыве хвора пані, а ў мяне, дзякуй богу, яшчэ ніводна свіння не здохла ад гэтага.

Пан, спаткайшы жабрачку, кажа:

— Я ўжо раз казаў, што здаровым нічога не даю!

— Дык што гэта, пан? Хочаш, каб я дзеля гэтых колькі

грошай халеры дастала, ці што?

Стараста нечым дагадзіў пану. І той запрасіў яго да сябе на гарбату.

— Пі без цырымоній, — буркнуў пан.

Трымаючы шанку ў левай руцэ, стараста адну за адной выпіў некалькі шклянак пустога кіпню і, нарэшце, наказваючы на цукар, папрасіў:

— Паночку, дазвольце хоць адну шкляначку з цырымоніяю...

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. 1670